

**"Πρόσεχε σεαυτῶ" - πνευματική πορεία
μέ ὁδηγό τόν Μέγα Βασίλειο**

1. "Πρόσεχε τόν ἑαυτόν σου" (Δευτερ. ιε´ 9)¹

Ἡ παρότρυνση αὕτη προέρχεται ἀπό καί εἶναι λόγοι τοῦ θεόπτου Μωϋσέως. Ὁ Μωϋσῆς μ' αὐτές τίς λέξεις ἐπισημαίνει στούς Ἑβραίους ὅτι ὅσα τούς λέει προέρχονται ἀπό τόν Ἴδιο τόν Θεό καί ἄρα πρέπει νά προσέξουν νά μή τά ἀθετήσουν οὔτε νά χρησιμοποιήσουν δόλο κατά τήν ἐφαρμογή τους.

Τίς ἴδιες λέξεις συναντοῦμε καί στήν Κ.Διαθήκη. Ὑτή τή φορά εἶναι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πού τίς χρησιμοποιεῖ: Ἀπευθυνόμενος στούς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου καί ἐπιθυμῶντας νά ὑπογραμμίσῃ τήν σπουδαιότητα τῆς θέσεώς τους καί τήν εὐθύνη τους ἔναντι τοῦ ποιμνίου τους, τούς παραγγέλλει: *"Προσέχετε ἑαυτοῖς καί παντί τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ ὑμᾶς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τήν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διά τοῦ ἰδίου αἵματος"* (Πράξ. κ´ 28). Αὐτό ἐπαναλαμβάνει καί πρὸς τόν Τιμόθεο: *"Ἐπεχε σεαυτῶ καί τῇ διδασκαλίᾳ"* (Α´ Τιμ. δ´ 16), πού σημαίνει ἀκριβῶς τό ἴδιο πρᾶγμα: *"πρόσεχε τόν ἑαυτόν σου"*, δηλαδή τήν συμπεριφορά σου, καί τήν διδασκαλία πού κάνεις.

Αὐτόν, λοιπόν, τόν λόγον τοῦ Δευτερονομίου ἐρμηνεύει ὁ Μέγας Βασίλειος σέ μιά ἀπό τίς ἀποκαλούμενες Ἠθικές ἢ Πρακτικές ὁμιλίες του, μέ τόν ὁμώνυμο τίτλο, τήν ὁποία καί θά ἔχουμε ὁδηγό μας κατά τήν διαπραγματεύση τοῦ θέματός μας.

Ἡ δομή τῆς ὁμιλίας καί τά κύρια σημεῖα της εἶναι τά ἑξῆς:

Ὁ ἱερός πατήρ διδάσκει ὅτι *"δέν πρέπει νά προσέχωμεν εἰς τά γύρω"*

---

¹Τό Δευτερονόμιον, πέμπτο κατά σειράν βιβλίον τῆς Π.Διαθήκης καί τελευταῖον τῆς Πεντατεύχου, γραμμένο κατά τήν παράδοση ἀπό τόν Μωϋσῆ, περιέχει τρεῖς λόγους τοῦ Μωϋσέως πρὸς τούς Ἑβραίους, λίγο πρὸ τῆς εἰσόδου τους στήν Χαναάν. Καί λέγεται Δευτερονόμιον, δηλαδή δεύτερος νόμος, διότι περιέχει ἕνα εἶδος ἀνακεφαλαίωσης ὅλων τῶν νομοθετηθέντων καί τῶν πεπραγμένων κατά τήν μακρά περίοδο τῆς 40ετοῦς πορείας τῶν Ἰσραηλιτῶν στήν ἔρημο.

ἀπό ἡμᾶς ἢ τὰ ἀνήκοντα εἰς ἡμᾶς πράγματα, ἀλλά εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μας. Ἡ ὀρθὴ ἀξιολόγησις τῶν πραγμάτων τούτων παρέχει τὴν δυνατότητα τοῦ προσανατολισμοῦ πρὸς τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἢ δὲ ὀρθὴ κατανόησις τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀποτελεῖ καὶ τὴν σωστὴν βάσιν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ"².

2. Ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐκλάβῃ ὅτι οἱ δύο αὐτές λέξεις, "πρόσεχε σεαυτῶ", ἐμπεριέχουν ὠφελιμιστικὴ παρότρυνση ἢ ἔχουν ἰδιοτελεῖ στόχο. Δηλαδή ὅτι προστάζουν νὰ προσέχῃς τὸν ἑαυτὸν σου μὴ τυχόν πάθεις κακὸ ἢ ζημιὰ ἢ κάτι πού βλάπτει τὸ συμφέρον σου. Ἰδιαίτερα, στήν σημερινή ὠφελιμιστικὴ καὶ ὑλιστικὴ ἐποχὴ μας αὐτὴ κυρίως τὴν ἔννοια θὰ δίναμε: "πρόσεχε τὸν ἑαυτοῦλη σου ἀδελφέ καὶ ἄφησε τοὺς ἄλλους νὰ λένε".

Ὅμως, ὅπως θὰ μᾶς διδάξῃ ὁ Ἅγιος Βασίλειος, χρησιμοποιούμενες ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ καὶ κυρίως ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ἔχουν ὅλως διόλου ἀντίθετο περιεχόμενο, πνευματικὸ καὶ μάλιστα εἶναι γεμάτες μὲ πνεῦμα θυσίας καὶ ἀσκήσεως.

Πρόσεχε, λέει ὁ Μωϋσῆς, μὴ νομίσεις ὅτι θὰ ξεγελάσεις τὸν θεὸ μέ τὴν δόλια ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν Του.

Προσέχετε, προστάζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, πῶς νὰ πολιτεύεσθε καὶ πῶς νὰ μεριμνᾶτε γιὰ τὸ ποίμνιο πού σᾶς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός, ὁποῖες συνέπειες κι' ἂν ἔχει αὐτό γιὰ σᾶς.

Πρόσεχε στήν ἀσκήση τοῦ ἐπισκοπικοῦ σου λειτουργήματος καὶ φύλαγε ἀνόθευτη τὴν διδασκαλία, πού σοῦ ἐμπιστεύθηκα, γιὰτί αὐτό εἶναι ἡ σωτηρία ἢ δική σου καὶ τοῦ ποιμνίου σου, γράφει στὸν Τιμόθεο ὁ Παῦλος.

Ἐρευνῶντας, λοιπόν, καὶ μελετῶντας αὐτό τὸ δίλεξο μαργαριτάρι τῆς Ἁγίας Γραφῆς, μέ ὁδηγό μας τὸν Μέγα Βασίλειο, θὰ δοῦμε νὰ μᾶς ἀπευθύνῃ τὶς ἀκόλουθες προσταγές:

"Πρόσεχε σεαυτῶ", μὴ ξεγελαστεῖς καὶ πλανηθῆς ἀπὸ τὰ πάθη σου.

² Μ. Βασιλείου, ἔργα, Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. "Γρηγόριος Παλαμάς", τόμ. 6, εἰσαγωγή, σελ. 17.

"Πρόσεχε σεαυτῶ", μή χάσεις τόν πολύτιμο χρόνο τῆς ζωῆς σου.

"Πρόσεχε σεαυτῶ", μήν ἀποκάμεις στόν ἀγῶνα σου.

"Πρόσεχε σεαυτῶ", μή χάσεις τόν δρόμο σου γιά τήν ἀληθινή γνώση τοῦ Θεοῦ.

"Πρόσεχε σεαυτῶ", μή ξεστρατήσεις ἀπό τήν πορεία σου πρὸς τόν οὐράνιο προορισμό σου.

"Πρόσεχε σεαυτῶ", μή γίνεις ἐσύ ἐμπόδιο στήν πορεία αὐτή γιά τούς ἄλλους, ἤ, ἀκόμη χειρότερο, μή τυχόν σκανδαλίσεις μέ τήν ἀπρόσεκτη συμπεριφορά σου τούς "ἀδελφούς σου τούς ἀδυνάτους", ὀδηγῶντας κι' αὐτούς στήν ἀπώλεια.

3. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος, στήν ἀρχή τῆς ὁμιλίας του, θέτει ὡς προϋπόθεση αὐτό πού ὅλοι οἱ πατέρες ὑπογραμμίζουν, ὅτι δηλαδή ἡ ἀμαρτία δέν ἀνάγεται στήν φύση ἀλλά στήν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου καί ὅτι ἡ ὀρθή πνευματική συμπεριφορά τοῦ χριστιανοῦ προϋποθέτει μιά καθαρή διάνοια: *"Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα εὐκόλοι εἰς τάς ἀμαρτωλὰς σκέψεις. Διά τοῦτο ἀκριβῶς αὐτός πού κατ' ἰδίαν ἐπλασε τάς καρδίας μας, ἐπειδή ἐγνώριζε πολύ καλά ὅτι τό μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀμαρτίας συντελεῖται εἰς τήν κατά διάνοιαν ὀρμήν, μᾶς ὤρισεν ὡς πρωταρχικὴν καθαρότητα αὐτήν τῆς διανοίας"*³. Ἡ καθαρή διάνοια μέ τήν ἀγαθή καί καθαρή καρδιά ἀποτελοῦν τό ὑγιές ἔδαφος τοῦ ἀγαθοῦ λογισμοῦ καί ἄρα τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ στήν ταπείνωση, στήν ἀγάπη, στήν ἐπιείκεια, στήν δίκαιη κρίση καί στήν ἐν γένει ἀρετή. Ἡ διαπίστωση αὐτή ἐξάγεται ἀπό τό περιεχόμενο τῆς ὅλης προτάσεως τοῦ Δευτερομονίου, ἀπό τήν ὁποία προέρχονται οἱ δύο λέξεις "πρόσεχε σεαυτῶ". *"Ἡ φράση ὀλόκληρη προτρέπει τόν πιστό νά προσέχη τόν ἑαυτό του μήπως ἐσωτερικά, στήν καρδιά του, ἐκεῖ πού μόνον ὁ καρδιογνώστης Θεός μπορεῖ νά μπῆ καί νά διαβάσῃ, σκεφθῆ πονηρά: "Πρόσεχε σεαυτῶ, μή γένηται ρῆμα κρυπτόν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα" (Φυλάξου μή τυχόν κάποτε σκέψη κρυφή στήν καρδιά σου γίνει ἀμαρτία). Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τούς λόγους τοῦ Κυρίου "Μακάριοι οἱ καθαροί τῇ καρδίᾳ ὅτι*

³ Αὐτόθι, 1, σ. 217.

αὐτοί τόν Θεόν ὄψονται" (Ματθ. ε' 8)".

Στήν ἴδια πρόταση τό κείμενο χρησιμοποιεῖ καί ἄλλη ἔκφραση μέ τήν ἴδια ἔννοια: "καί πονηρεύσεται ὁ ὀφθαλμός σου τῷ ἀδελφῷ σου". Βλέπομε, λοιπόν, ὅτι καί ὁ πονηρός ὀφθαλμός συνδέεται μέ τήν πονηρή καρδιά καί τόν πονηρό λογισμό καί ἄρα ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπό τήν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι ἀπό τήν ὑπό τοῦ Θεοῦ πλασθεῖσα φύση του, ἡ ὁποία μπορεῖ νά ἐπιλέξη τό ἀγαθό καί ὄχι τό κακό. [Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ καί τούς λόγους τοῦ Κυρίου: "Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρός τό ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ" (Ματθ. ε' 28)].

"Πρόσεχε, λοιπόν, σεαυτῷ", λέει ὁ Μ.Βασίλειος "διά νά γίνης ἰκανός νά διακρίνης τό βλαβερόν ἀπό τό σωτήριον" (2, σ.221). Μᾶς προτρέπει, δηλαδή, ὁ ἱερός διδάσκαλος στόν αὐτοέλεγχο γιά τίς ἁμαρτίες μας πού μποροῦν νά προέλθουν ἀπό ἄπρεπες ἢ ἀστήρικτες σκέψεις καί λογισμούς καχυποψίας.

4. α) Ἄς δοῦμε στήν συνέχεια πῶς ἐφαρμόζει ὁ ἱερός πατήρ τούς θεόπνευστους τούτους λόγους στόν πνευματικό ἀγῶνα τοῦ χριστιανοῦ.

Μή νομίσετε, μᾶς λέει, ὅτι τό ἐνδιαφέρον σας πρέπει νά στραφῇ πρός τά πράγματα πού εἶναι γύρω σας ἢ πρός τό σῶμα σας, ἢ στίς ὑλικές μέριμνες. Ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἀπό τά ἄλογα ζῶα γιὰτί ἔχει τήν θεόπλαστη ψυχή. Σ' αὐτή, λοιπόν, πρέπει νά στρέψη ὅλη τήν προσοχή του. "Πρόσεχε, λοιπόν, σεαυτῷ. Δηλαδή, οὔτε τά δικά σου, οὔτε τά γύρω ἀπό σέ, ἀλλά πρόσεξε μόνον τόν ἑαυτόν σου. Διότι ἄλλο πρᾶγμα εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καί ἄλλο πρᾶγμα τά δικά μας καί ἄλλο τά γύρω ἀπό μᾶς. Ἡμεῖς εἴμεθα ἡ ψυχή καί ὁ νοῦς, διότι ἔχομεν πλασθῆ σύμφωνα μέ τήν εἰκόνα τοῦ κτίστου μας. Ἰδικόν μας εἶναι τό σῶμα καί αἱ αἰσθήσεις του. Γύρω δέ ἀπό μᾶς ὑπάρχουν χρήματα, τέχνη καί ὅλη ἡ ὑπόλοιπη πραγματεία τοῦ βίου. Τί λοιπόν λέγει ὁ λόγος τῆς Γραφῆς; Μή δίδεις σημασίαν εἰς τήν σάρκα, οὔτε νά ἐπιζητῆς μέ κάθε τρόπον ὅ,τι εἶναι ἀγαθόν εἰς αὐτήν, δηλαδή ὑγείαν, ὁμορφίαν καί ἀπολαύσεις ἡδονικάς καί μακροζῶϊαν, οὔτε νά θαυμάζης χρήματα καί δόξαν καί ἐξουσίαν. Ἄλλά πρόσεχε τόν ἑαυτόν

σου, δηλαδή τήν ψυχὴν σου. Αὐτὴν στόλιζε καὶ αὐτὴν φρόντιζε, ὥστε διὰ τῆς προσοχῆς νὰ κατορθώνης νὰ τὴν ἀπαλάσσης ἀπὸ ὀλόκληρον τὸν ρύπον ποῦ ἐπικάθεται εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν πονηρίαν, νὰ ἀποκαθαίρεται κάθε αἴσχος κακίας καὶ νὰ τὴν κοσμῆς καὶ νὰ τὴν φαιδρύνῃς μέ ὄλον τό κάλλος τῆς ἀρετῆς. Ἐξέτασε τὸν ἑαυτὸ σου, ποιὸς εἶσαι; γνώρισε τὴν φύσιν σου, ὅτι τό μέν σῶμα σου εἶναι θνητόν ἢ δέ ψυχὴ σου ἀθάνατος καὶ ὅτι ἡ ζωὴ μας εἶναι διπλῆ. Ἡ μέν προσιδιάζει εἰς τὴν σάρκα καὶ περνᾷ γρήγορα, ἡ δέ ἄλλη συγγενεύει μέ τὴν ψυχὴν καὶ δέν ἐπιδέχεται περιγραφὴν. Πρόσεχε, λοιπόν, τὸν ἑαυτὸν σου καὶ μὴ προσκολληθῆς εἰς τὰ θνητὰ ὡσάν σέ αἰώνια, μήτε νὰ περιφρονῆς τὰ αἰώνια ὡσάν περαστικά. Νὰ περιφρονῆς τὴν σάρκα, διότι παρέρχεται. Νὰ ἐπιμελῆσαι τὴν ψυχὴν, διότι εἶναι πρᾶγμα ἀθάνατον (ἐπιμελοῦ ψυχῆς πράγματος ἀθανάτου)"⁴.

β) "Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸν σου", συνεχίζει ὁ ἱερός πατήρ, καὶ στίς στιγμὲς τῆς πτώσεως καὶ τῆς ἀδυναμίας, ὅταν ἀπὸ δικὴ σου ἀπροσεξία καὶ ἀμέλεια ἢ ξεγελασμένος ἀπὸ τίς παγίδες τοῦ μισανθρώπου γονατίζεις καὶ πονᾷς καὶ ταλαιπωρεῖσαι μέσα στά ἴδια σου τὰ σφάλματα καὶ στίς ἀμαρτίες. Τότε πρόσεξε, μὴν ἀπελπιστεῖς. "Πρόσεχε, λοιπόν, τὸν ἑαυτὸν σου διὰ νὰ λάβῃς ἀνάλογον πρὸς τό παράπτωμα καὶ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν. Εἶναι μεγάλο καὶ βαρὺ τό ἀμάρτημα; Σοῦ χρειάζεται πολλὴ ἐξομολόγησις, πικρὰ δάκρυα, συνεχῆς ἀγρυπνία καὶ διαρκῆς νηστεία. Εἶναι ἐλαφρόν τό ἀμάρτημα καὶ ὑποφερτόν; Νὰ ἐξισωθῆ καὶ ἡ μετάνοια. Μόνον νὰ προσέχῃς τὸν ἑαυτὸν σου, διὰ νὰ γνωρίζῃς τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ἀρρώστιαν τῆς ψυχῆς. Διότι πολλοὶ ποῦ νοσοῦν ἀπὸ μεγάλην καὶ ἀνίατον ἀσθένειαν λόγῳ τῆς μεγάλης ἀπροσεξίας, δέν γνωρίζουν οὔτε αὐτό τό ἴδιον, δηλαδή ὅτι νοσοῦν"⁵.

⁴ Αὐτόθι, 3, σσ. 221-223.

⁵ Αὐτόθι, 4, σ. 225.

Πόσο έκδηλη είναι αλήθεια στά λόγια τουῦτα τοῦ ἁγίου πατρός ἡ πατρική του στοργή καί ἡ ἀγάπη του γιά τόν ἁμαρτωλό!

γ) Περαιτέρω, ὁ ἅγιός μας ὑπογραμμίζει τήν μεγάλη σημασία πού ἔχει γιά τόν ἀγωνιζόμενο χριστιανό ἡ σωστή χρήση καί ἡ φρόνιμη ἀξιοποίηση τοῦ πολυτίμου χρόνου τῆς ζωῆς μας. "Πρόσεχε σεαυτῶ", λέει, "Νά εἶσαι νηφάλιος, σκεπτικός, φύλαξ τῶν παρόντων καί προνοητικός διά τά μέλλοντα. Μήν ἀφήνης νά σοῦ διαφύγη τό παρόν ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας καί μή λαμβάνης σάν δεδομένην τήν ἀπόλαυσιν αὐτῶν πού μήτε ὑπάρχουν καί πού τυχόν δέν θά ὑπάρξουν, ὡσάν νά τά ἔχης εἰς τά χέρια σου". Ἰδιαιτέρως ψέγει ἐκείνους πού ὄνειροπολοῦν γιά πράγματα γήινα καί μάταια: "Τό νά βλέπη ὄνειρα κανεῖς ἐνῶ τό σῶμα εἶναι ἀγρυπνον, τοῦτο εἶναι ἀρρώστια ἀκαμάτου καί ὀκνηρῶς ψυχῆς. Ὁ λόγος τῆς Γραφῆς διά νά καταπιέζη λοιπόν αὐτήν τήν ἀποχαύνωσιν τοῦ νοῦ καί τόν πυρετόν τῶν λογισμῶν καί διά νά ἀναχαιτίζη, ὡσάν μέ κάποιον χαλινόν, τήν ἀστάθειαν τῆς διανοίας, παραγγέλλει τό μεγάλο καί σοφόν τοῦτο παράγγελμα: "σεαυτῶ, λέγει, πρόσεχε". Καί συνεχίζει: "Ἐπειδή εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα εἰς τόν καθένα ἀπό μᾶς νά περιεργάζεται τά ξένα παρά νά σκέπτεται τά ἰδικά του, διά νά μή παθαίνωμεν αὐτό, σταμάτησε, λέγει, νά περιεργάζεσαι τά κακά τοῦ τάδε, μή δίδης ἀργοσχολίαν εἰς τούς λογισμούς νά ἐξετάζουν τήν ξένην ἀσθένειαν, ἀλλά "σεαυτῶ πρόσεχε". Δηλαδή νά στρέφης τό ὄμμα τῆς ψυχῆς σου εἰς τήν ἔρευναν τοῦ ἑαυτοῦ σου. Διότι πολλοί, σύμφωνα μέ τόν λόγον τοῦ Κυρίου, "τό μέν κάρφος τό ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ κατανοοῦσι, τήν δέ ἐν τῷ οἰκείῳ ὀφθαλμῷ δοκόν οὐκ ἐμβλέπουσι" (Ματθ.7,3. 5, 229233)". Καί καταλήγει: "Ἄλλά μή παραλείπης νά αὐτοανακρίνεσαι, μή τυχόν διέπραξες κάποιο ἁμάρτημα κατά τούς στοχασμούς, μή ἡ γλῶσσα ἔσφαλεν εἰς κάτι τι μέ τό νά προτρέξῃ τῆς διανοίας, μή εἰς τά ἔργα τῶν χειρῶν σου ἔχει πρᾶχθῃ κάτι ἀπό τά ἀκούσια. Καί ἐάν εἰς τήν ζωήν σου εὕρης νά ἔχῃ πολλά τά ἁμαρτήματα (καί ἐξάπαντος θά εὕρης ἀφοῦ εἶσαι ἄνθρωπος), λέγε τά

λόγια τοῦ τελώνου: "ὁ θεός ἰλάσθητί μοι τῶ ἀμαρτωλῶ" (Λουκ.18,11)"⁶.

δ) Ὁ πιστός ὁμως χριστιανός, "προσέχοντας τόν ἑαυτόν του", ἀφ' ἑνός, μέν δέν ἐπαίρεται, δέν "φυσιοῦται", ἀφ' ἑτέρου δέ, δέν ὑποτιμᾷ τήν δοθεῖσα σ' αὐτόν χάριν τοῦ "κατ' εἰκόνα" καί τήν διά τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος ἀποκτηθεῖσα υἰοθεσία, διά τῆς ὁποίας κατέστη "κληρονόμος μέν θεοῦ συγκληρονόμος δέ Χριστοῦ" (Ρωμ. η' 17). Γι' αὐτό καί δέν κυριεύεται ἀπό τήν σατανική ἀπελπισία, ἡ ὁποία πολλές φορές εἶναι τό τελευταῖο καί πιό ὑπουλο γι αὐτό καί ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνο ὄπλο (ἐκ τῶν "ὄπλων τῶν δεξιῶν") τοῦ ἀνθρωποκτόνου.

"Ἄλλ' ὁμως καί ὅταν πιέζεσαι κάτω ἀπό δυσκόλους περιστάσεις, εὐκαιριακῶς θά ἦταν δυνατόν νά ἐπαναλαμβάνεται εἰς τήν καρδίαν (ὁ λόγος οὗτος), ὥστε μήτε λόγῳ ἐπάρσεως νά ἐπαρθῆς εἰς ὑπερβολικήν ἀλαζονείαν, μήτε ἀπό ἀπελπισίαν νά καταρρεύσης εἰς χυδαίαν μελαγχολίαν"⁷. Οἱ λόγοι αὐτοί, κατά τόν Ἁγίον Βασίλειον, ἐνισχύουν τόσον ἐκείνους πού τυχόν θά βρεθοῦν σέ πνευματική πτωχεία καί πτώση, ὅσο καί ἐκείνους πού ταλαιπωροῦνται ἀπό τήν ὑλική πτώχια ἢ ἔχουν ταπεινή καταγωγή: "Μή, λοιπόν, ἀπελπισθῆς, μήν ἀπορρίψης κάθε καλήν ἐλπίδα, διότι τίποτε ἀξιοζήλευτον δέν ἔχεις εἰς τό παρόν, ἀλλ' ὀδήγησε τήν ψυχὴν ὑψηλά, καί πρός τά ἀγαθά, πού ἔχει κιόλας δημιουργήσει διά σέ ὁ θεός καί πρός αὐτά, πού σύμφωνα μέ τήν ὑπόσχεσίν του ἀπόκεινται εἰς τό μέλλον. Καί πρῶτα-πρῶτα εἶσαι λοιπόν ἄνθρωπος, τό μόνον θεόπλαστον ἀπό τά ζῶα"⁸.

ε) Τέλος, ἡ ἀκριβής κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ μας καί ἡ καθαρὴ διάνοια θά μᾶς ὀδηγήσουν, κατά τόν σοφὸ διδάσκαλο καί μέγα θεολόγο Βασίλειο, στήν καθαρὴ γνώση τοῦ θεοῦ. "Καί γενικῶς ἡ σωστὴ κατανόησις τοῦ ἑαυτοῦ σου θά προσφέρῃ ἀρκετὴν χειραγωγίαν διά νά ἐννοήσης τόν θεόν. Ἐάν δηλαδὴ

⁶ Αὐτόθι, 5, σ. 233.

⁷ Αὐτόθι, 5, σ. 233.

⁸ Αὐτόθι, 6, σ. 235.

προσέχης τόν ἑαυτόν σου δέν θά σοῦ λείψῃ τίποτε διά νά ἐξιχνιάσῃς ἀπό τήν δημιουργίαν τῶν ὄλων τόν δημιουργόν, ἀλλ' εἰς τόν ἑαυτόν σου, ὡσάν εἰς μικρόν διάκοσμον, θά ἰδῆς τήν μεγάλην σοφίαν τοῦ κτίστου. Νά ἀντιλαμβάνεσαι τόν Θεόν ἀσώματον ἀπό τήν ἀσώματον ψυχὴν πού ὑπάρχει μέσα σου, καί ὡς κάτι πού δέν περιορίζεται τοπικῶς. Ἄφοῦ καί ὁ νοῦς σου δέν ἔχει προηγουμένην διαμονήν εἰς τόπον, ἀλλά προσδιορίζεται τοπικῶς διά τῆς συνδέσεώς του μέ τό σῶμα. Νά πιστεύῃς ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀόρατος, ἀφοῦ ἐννοήσῃς τήν φύσιν τῆς ψυχῆς σου, διότι καί αὐτή δέν γίνεται ἀντιληπτή μέ τά σωματικά μάτια"⁹.

Ἐκεῖνο πού ὑπογραμμίζει ἰδιατέρως ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν προκειμένῳ, εἶναι ὅτι ὁ πιστός δέν πρέπει νά ἀναζητῇ ἐμπειρίες γιά νά ἐδραιώσῃ τήν πίστιν του, γιατί τότε ἐλλοχεύει καί ὁ κίνδυνος τῆς μή γνήσιας ἐμπειρίας. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ π. Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος "δέν εἶναι ἡ ἐμπειρία πού προσδιορίζει τό περιεχόμενο τῆς πίστεως, ἀλλά ἡ ὀρθή πίστις πού "μετράει" τήν γνησιότητα τῆς ἀληθινῆς ἐμπειρίας"¹⁰.

Συμβουλεύει, λοιπόν, καί διδάσκει ὁ Ἅγιος Βασίλειος νά στρέψῃ ὁ πιστός πρωτίστως τήν προσοχή του στό τελειότερο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, τόν ἄνθρωπο, τόν ἑαυτό του. Ἐκεῖ θά δῆ τόν σοφὸ δημιουργό καί θά θαυμάσῃ τά μεγαλεῖα Του, μελετῶντας κυρίως τήν σχέσιν πού ὑπάρχει μεταξύ ψυχῆς καί σώματος. "Ὡστε νά μὴν ἐπιδιώξῃς, παρατηρεῖ, εἰς τήν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ νά τόν ἰδῆς μέ τά μάτια, ἀλλά ἀφοῦ ἐπιτρέψῃς εἰς τήν διάνοιαν τήν πίστιν νά ἔχῃς νοητὴν ἀντίληψιν περὶ αὐτοῦ. Νά θαυμάζῃς τόν τεχνίτην, πῶς συνέδεσε τήν δύναμιν τῆς ψυχῆς μέ τό σῶμα ὥστε, ἐνῶ φθάνει μέχρι τά πέρατά του, νά ὀδηγῇ εἰς σύμπνοιαν καί κοινωνίαν τά μέλη πού ἀπέχουν πάρα πολύ μεταξύ των" (7, σ. 241). [Ἐδῶ ἔρχονται στό νοῦ μας τά λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι τόν Θεόν, ὁ Ὅποιος "ἐποίησεν ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων", μπορούμε νά Τόν "ψηλαφίσωμε"

⁹ Αὐτόθι, 7, σσ. 239-241.

¹⁰ π. Α. Ἀλεβιζοπούλου, Ἐμπειρίες στήν ἀναζήτησιν νοήματος ζωῆς, Ἀθήνα 1989, σ. 31.

καί νά Τόν "εὐρωμε" μέσα ἀπό τήν δημιουργία ἀτενίοντας τόν κόσμο καί τόν /ἄνθρωπο (Πράξ. ιζ´ 26-29)].

Προσθέτει ἀκόμη ὁ ἅγιος πατήρ: "Πρόσεξε, ἐάν θέλης, μετὰ τήν θεώρησιν τῆς ψυχῆς, καί εἰς τήν κατασκευήν τοῦ σώματος καί θαύμασε πῶς ὁ ἀριστοτέχνης ἐδημιούργησεν αὐτό κατάλυμα πού πρέπει εἰς λογικήν ψυχήν. Ἄπ' ὅλα τά ζῶα μόνον τόν ἄνθρωπον ἔπλασεν ὀρθιον, διά νά γνωρίζης ἀπό τό σχῆμα αὐτό ὅτι ἡ ζωή σου προέρχεται ἀπό τόν οὐρανόν"¹¹. Στήν συνέχεια ἀναπτύσσει μέ καλλιέπεια καί ἰδιαίτερη ἐπιστημονική γνώση τήν λειτουργία τοῦ κάθε ὀργάνου καί τῶν αἰσθήσεων στόν ἄνθρωπο, ὥστε νά ἀποδείξῃ ὅτι ὅλα εἶναι "ἔργον τῆς οὐρανίου σοφίας".

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὀλοκληρώνει τήν πλουσιώτατη σέ νοήματα καί θεολογικό βάθος ὀμιλία του ὁ ὡς ἐξῆς: "Καί ἔτσι ἐπιθεωρῶν τό κάθε τί μέ τόν πρέποντα λογισμόν καί πληροφορούμενος τήν ἔλξιν τοῦ ἀέρος διά τοῦ πνεύματος, τήν διατήρησιν τῆς θερμότητος εἰς τήν καρδίαν, τά ὄργανα τῆς πέψεως, τούς φορεῖς τοῦ αἵματος, ἀπό ὅλα αὐτά θά διαπιστώσῃς τήν ἀνεξερεῦνητη σοφίαν τοῦ ποιητοῦ σου, ὥστε καί σύ ὁ ἴδιος νά εἰπῆς μαζί μέ τόν προφήτην: "Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ" (δι' ἐμέ τέτοια γνώσις εἶναι ὑπερθαύμαστος) (Ψαλμ. 138,6). "Πρόσεχε, λοιπόν, παντοῦ, διά νά προσέχῃς τόν Θεόν, εἰς τόν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καί ἡ δύναμις εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν"¹².

Αὐτά, ἐν συντομίᾳ μᾶς διδάσκει ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος Καισαρείας Οὐρανοφάντωρ Βασίλειος, ἐρμηνεύοντας καί ἀναλύοντας τίς δύο πολυσήμαντες λέξεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς "πρόσεχε σεαυτῷ".

5. Κατακλείοντας τόν σχολιασμό μας στό σημαντικώτατο αὐτό χωρίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς, μέ ὀδηγό μας τόν Μ. Βασίλειο, θά μπορούσαμε συμπερασματικά νά σημειώσουμε τά ἐξῆς:

α) Μέσα σ' αὐτές τίς δύο λέξεις, "πρόσεχε σεαυτῷ", περιέχεται ὀλόκληρο τό νόημα καί ὁ

¹¹ Ἐνθ. ἀνωτ. 8, σ. 243.

¹² Αὐτόθι, 8, σσ. 243-245.

χαρακτήρας τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα τοῦ χριστιανοῦ καί τῆς καθημερινῆς προσπάθειάς μας.

β) Τό "πρόσεχε σεαυτῶ", ὅπως εἶδαμε, ἀναφέρεται στήν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι στήν φύση του καί ἄρα, ἐάν ὁ πιστός ἐνεργοποιήσῃ σωστά τίς πνευματικές δυνάμεις του μπορεῖ, καί μέ τήν βοήθεια καί τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, νά διαφυλάξῃ, τόν ἑαυτόν του ἀπό τά πάθη του καί τήν ψυχή του ἀπό τήν ἁμαρτία. Μέ τήν συνεχῆ ἐγρήγορηση ὁ χριστιανός μπορεῖ νά διακρίνῃ τίς παγίδες τοῦ ἐχθροῦ καί νά τίς ἀποφύγῃ.

γ) Ἡ θεώρηση τῆς ψυχῆς μας, ἡ κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ μας στήν ἐνιαία τέλεια ψυχοσωματική του ὑπόσταση, ἡ ὀρθή σχέση μας μέ ὀλόκληρη τήν δημιουργία, ἔχουν ὡς εὐλογημένο ἀποτέλεσμα τήν ἀληθινή γνώση τοῦ Θεοῦ, "τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων" καί τήν δοξολογική στάση μας ἐνώπιόν Του. Ἀντιθέτως, ἡ πνευματική ἀκηδία, ἡ ἀμέλεια, ἡ σπατάλη τοῦ πολύτιμου χρόνου τῆς ζωῆς μας σέ στόχους καί μέριμνες τοῦ κόσμου τούτου, σέ ἐγωκεντρικές ἢ ἐλεγκτικές τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων πράξεις, ὀδηγοῦν καί στήν δική μας πνευματική καταστροφή ἀλλά καί ἐνδεχομένως καί στήν ἀπώλεια ἄλλων ψυχῶν. Εἶναι αὐτό πού ὑπογραμμίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅταν γράφει στόν Τίτο, ὅτι μέ τήν ἀπρεπῆ συμπεριφορά καί τήν ἀνάρμοστη βιωτῆ τοῦ χριστιανοῦ "βλασφημεῖται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ" (Τίτ. β´ 5).

Εἶναι, λοιπόν, ἀπαραίτητες γιά μᾶς, σύν τοῖς ἄλλοις, ἡ προσοχή στόν ἑαυτό μας σέ ὅλα, ἡ ἐγρήγορηση, ἡ νήψη, ἡ προσευχή καί ἡ εἰλικρινής προσπάθεια. Τελικά τό μέγα κεφάλαιο τῆς σωτηρίας μας δέν εἶναι κατόρθωμα δικό μας, ἀλλά εἶναι ἔργο τῆς χάριτος καί τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. "Τῇ γάρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διά τῆς πίστεως. καί τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τό δῶρον . . . ἵνα μή τις καυχῆσθῃται" (Ἐφεσ. β´ 8-9).